

ՄԱՍ I

PART I

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՇԻՎՆԵՐ

2014-2017

ANNUAL NATIONAL ACCOUNTS

OF ARMENIA

Ն Ա Խ Ա Բ Ա Ն

Սույն ժողովածուն հանդիսանում է Հայաստանի ազգային հաշիվների համակարգի (ԱՀՀ), ինչպես նաև դրա հետ կապված մոդելների և ցուցանիշների 2014-2017թթ. տարեկան և եռամսյակային տվյալների վերաբերյալ ամբողջական հրատարակություն:

Ժողովածուն պատրաստվել է Հայաստանի Հանրապետության վիճակագրական կոմիտեի կառուցվածքային ստորաբաժանումների վիճակագրական տեղեկատվության, ինչպես նաև տնտեսավարող սուբյեկտներից, այլ կազմակերպություններից, պետական, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից և բնակչությունից ստացված տվյալների հիման վրա՝ վիճակագրական հաշվետվությունների հավաքման և մշակման, ընտրանքային հետազոտությունների անցկացման, այլ վիճակագրական դիտարկումների, ինչպես նաև «չդիտարկվող տնտեսության» մասով լրահաշվարկների իրականացման միջոցով՝ այն ոլորտներում, որտեղ տեղեկատվական բազան ամբողջական չէ:

Ազգային հաշիվների որակի կարևորագույն բաղադրիչներից է տնտեսական գործունեության բոլոր տեսակների և դրանց վերաբերյալ տվյալների ամբողջական ընդգրկվածությունը: Սույն խնդիրն առնչվում է տնտեսական գործունեության որոշ տեսակների վերաբերյալ տվյալների հաշվառման բարդություններով (ստվերային, ոչ ֆորմալ, անօրինական գործունեություններ):

Սկզբնական տեղեկատվությունը խմբագրվում, ամփոփվում է տնտեսական գործունեության տեսակների միկրովիճակագրության մակարդակներով և, որպես հիմնական տվյալներ, մուտքագրվում է ազգային հաշիվների համակարգ: Ազգային հաշիվների կազմման գործընթացում բացակայող տվյալները լրացվում են (լրահաշվարկվում են չդիտարկվող տնտեսության մասով), իսկ անհամաձայնությունները՝ վերացվում:

Լրահաշվարկները և ճշգրտումները կատարվում են տնտեսական գործունեության տեսակների վիճակագրության (միկրոէկոնոմիկա) և ամբողջ տնտեսության (մակրոէկոնոմիկա) մակարդակով:

Լրահաշվարկների և ճշգրտումների հիմքում դրված են տնտեսության մեջ զբաղվածների թվաքանակի և կանոնավոր վիճակագրական հաշվետվությամբ հաշվառվող աշխատողների թվաքանակի վերաբերյալ տվյալները: Բացի դրանից, օգտագործվում են աշխատուժի, տնային տնտեսությունների հետազոտությունների տվյալները, ինչպես նաև տարբեր աղբյուրներից ստացվող տվյալների համեմատական վերլուծության վրա հիմնված գնահատման անուղղակի եղանակները: Դրա հետ մեկտեղ,

հաշվի են առնվում նաև հատուկ հետազոտությունների, հարցումների արդյունքները և այլ տեղեկատվություն:

Ազգային հաշիվներն, արտացոլելով տնտեսական ակտիվների հոսքերի հիման վրա հաշվարկված ապրանքների և ծառայությունների արտադրության ու օգտագործման գործընթացները, ընդհանրացնող պատկերացում են տալիս որոշակի ժամանակաշրջանում տնտեսության գործունեության վերաբերյալ: Հայաստանի ազգային հաշիվների կառուցման համար հիմք է հանդիսանում Արժույթի միջազգային հիմնադրամի (ԱՄՀ), Միավորված ազգերի կազմակերպության (ՄԱԿ), Համաշխարհային բանկի, Եվրոպայի տնտեսական հանձնաժողովի և Տնտեսական համագործակցության և զարգացման կազմակերպության կողմից որպես միջազգային չափորոշիչ ընդունված Ազգային հաշիվների համակարգ 2008 (ԱՀՀ 2008)¹, ինչպես նաև Եվրամիության Եվրոպական հաշիվների համակարգ 2010 (ԵՀՀ 2010)² մեթոդաբանությունները:

Վիճակագրական ժողովածուի մեջ մանրամասն ներկայացված են Հայաստանի ազգային հաշիվների 2014-2017թթ. վերաբերյալ տարեկան և եռամսյակային ցուցանիշներն, ընդ որում, 2017թ. վերաբերյալ ներկայացված ցուցանիշները նախնական են և ենթակա են վերանայման 2019թ.-ին: Սույն ժողովածուի մեջ, ԱՄՀ տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտի³ պահանջներին համապատասխան, ներկայացված են ԱՀՀ հիմնական հասկացությունների և տեսակետների համակարգի մեթոդաբանական պարզաբանումները:

Սույն ժողովածուն պատրաստված է հանրության և բոլոր շահագրգիռ անձանց հիմնական մակրոցուցանիշների վերաբերյալ սպառիչ, թափանցիկ և մատչելի տվյալներ տրամադրելու նկատառումով:

Ժողովածուն նախատեսվում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, տնտեսավարող սուբյեկտների, միջազգային, գիտական, ձեռնարկատիրական և բանկային ոլորտի, տնտեսագիտական ԲՈՒՀ-երի ուսանողների, ասպիրանտների և պրոֆեսորադասախոսական անձնակազմի, վիճակագրական տեղեկատվության այլ սպառողների (օգտագործողների) համար, ում անհրաժեշտ է Հայաստանի Հանրապետության տնտեսության վերաբերյալ մանրամասն և ամբողջական տեղեկատվություն:

¹ Ազգային հաշիվների համակարգ 2008, Նյու-Յորք, 2009թ. փետրվար

² Եվրոպական հաշիվների համակարգ 2010

³ Արժույթի միջազգային հիմնադրամի տվյալների տարածման հատուկ ստանդարտ (SSZU/SDDS), որին Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցում է 2003թ. նոյեմբերի 7-ից:

F O R E W O R D

The given handbook is a complete publication of annual and quarterly data for 2014-2017 of the System of National Accounts (SNA) of Armenia, as well as models and indicators related to it.

The handbook has been prepared based on statistical data of structural units of the Statistical Committee of the Republic Armenia, as well as based on data received from economic units, other organizations, state, local self-government bodies and population through collecting and processing of statistical reports, conducting sample surveys, other statistical observations, as well as imputations of “non-observed economy” in areas where data sources are not exhaustive.

One of the most important quality component of national accounts is a complete coverage of all types of economic activities and data related to them. This issue relates to the complexity of data registration of definite types of economic activity (hidden, non-formal, illegal activities).

The primary information at the industry statistics level is edited, aggregated and as main data entered into the system of national accounts. The missing data are added (imputations on non-observed economy) in the process of national accounts compilation, unconformities are removed.

Imputations and adjustments are implemented at the level of industry statistics (microeconomics) and whole economy (macroeconomics).

Imputations and adjustments are based on data of number of employees in the economy and number registered by regular statistical reports. Besides, data on labour force, household surveys as well as indirect estimations based on the comparable analysis of data received from different sources are used. At the same time results of special surveys, interviews and other information are considered as well.

National accounts, reflecting processes of production and use of goods and services calculated based on economic assets flows, give a general idea of economy’s activity for definite period. The compilation of national accounts of Armenia is based on methodologies of Sistem of National Accounts (2008 SNA)¹ accepted as an international standard by the International Monetary Fund (IMF), United Nations (UN), the World Bank, European Economic Commission (ECE) and Organization of Economic Cooperation and Development (OECD) as well as European Sistem of Accounts (ESA2010)² of European Union.

Annual and quarterly indicators of national accounts of Armenia for 2014-2017 are

¹*System of National Accounts 2008, New York, February 2009*

²*European System of Accounts.*

presented in details in the statistical handbook. Indicators for 2017 are preliminary and will be revised in 2019. Methodological explanations of main concepts and definitions of SNA are presented in the given handbook in accordance with the Special Data Dissemination Standard¹.

The given handbook has been prepared with a purpose to provide public and interested persons with exhaustive, transparent and accessible data on main macroeconomic indicators.

The handbook has been intended for state and local self-government bodies, economic units, international, scientific, entrepreneurial and banking circles, students of economic universities, postgraduates and teachers, other users of statistical information, who need a detailed and complete information on economy of the Republic of Armenia.

¹*International Monetary Fund's Special Data Dissemination Standard (SDDS). Armenia has become a subscriber to SDDS since 7 November 2003.*

Հայաստանի ազգային հաշիվներում Ազգային հաշիվների համակարգ 2008-ի (ԱՀՀ 2008) ներդրումը

Սկսած 2014թ.-ից ՀՀ վիճակագրական կոմիտեն Հայաստանի ազգային հաշիվների վիճակագրության բնագավառում աշխատանքներ է իրականացրել «Ազգային հաշիվների համակարգ 1993-ից» «Ազգային հաշիվների համակարգ 2008-ին» (ԱՀՀ 2008)¹ անցում կատարելու ուղղությամբ, իսկ 2015թ.-ից Հայաստանի ազգային հաշիվների ցուցանիշները հաշվարկվում և հրապարակվում են ըստ ԱՀՀ 2008-ի: Հայաստանի ազգային հաշիվների վիճակագրական տվյալներն ըստ ԱՀՀ 2008-ի առկա են սկսած 2012թ.-ից:

Ազգային հաշիվների համակարգը (ԱՀՀ) համակողմանի, փոխկապակցված և ճկուն մակրոտնտեսական ցուցանիշների համախումբ է, որն օգտագործվում է քաղաքականությունների մշակման, վերլուծությունների և հետազոտությունների համար: Ազգային հաշիվների ցուցանիշները (ՀՆԱ, ՀԱԵ, սպառում, խնայողություն և այլն) այն կարևոր չափորոշիչներից են, որոնք օգտագործվում են տնտեսական քաղաքականություն իրականացնողների կողմից՝ պլանավորելու և գնահատելու իրենց վարած քաղաքականությունը, իսկ միջազգային կազմակերպությունների կողմից՝ համադրելու տնտեսական զարգացումները երկրների միջև:

ԱՀՀ 2008-ը ԱՀՀ 1993-ի արդիականացումն է, ԱՀՀ-ի 5-րդ խմբագրությունը, որի առաջին խմբագրությունը հրապարակվել է ավելի քան 50 տարի առաջ: ՄԱԿ-ի վիճակագրական հանձնաժողովը 2003 թվականին իր 33-րդ նստաշրջանում որոշում կայացրեց արդիականացնել ԱՀՀ 1993-ը՝ սպառողների պահանջներին համապատասխանեցնելու նպատակով: Այդ որոշումը պայմանավորված էր նրանով, որ շատ երկրներում տնտեսություններն էական փոփոխություններ են կրել 90-ական թվականների համեմատությամբ, երբ մշակվել էր ԱՀՀ 1993-ը: Բացի այդ, նախորդ տասնամյակում մեթոդաբանության ոլորտում հետազոտությունների արդյունքները հնարավորություն են ընձեռել կատարելագործել մի շարք առավել բարդ հաշիվների բաղադրիչների հաշվարկման մեթոդները: ԱՀՀ-ի վերանայման վերաբերյալ որոշում կայացնելու կարևոր գործոններից է նաև վիճակագրության այնպիսի ուղեցույցների հետ համաձայնեցվածության ապահովումը, ինչպիսիք են վճարային հաշվեկշռի, պետական ֆինանսների, դրամավարկային և ֆինանսական վիճակագրության ձեռնարկները:

ՄԱԿ-ի վիճակագրական հանձնաժողովի հանձնարարականին համապատասխան, ԱՀՀ 2008-ը չի պարունակում այնպիսի հիմնադրությային և

¹Ինչը ենթադրում է նաև ԱՀՀ 2008-ի ներդրումը համապատասխան Եվրոպական հաշիվների համակարգ 2010-ի (ԵՀՀ 2010) ձևաչափով:

համընդգրկուն փոփոխություններ, որոնք կդժվարացնեն ԱՀՀ-ի նախկին խմբագրությունից սահուն անցումը նոր խմբագրության:

ԱՀՀ 2008-ը պատրաստվել և հրապարակվել է միջազգային 5 կազմակերպությունների (Եվրոստատ, ԱՄՀ, ՏՀԶԿ, ՄԱԿ-ի վիճակագրական բաժին և ՄԱԿ-ի քարտուղարության տարածաշրջանային հանձնաժողովներ, ՀԲ) հովանու ներքո և 2009թ. փետրվարին Նյու-Յորքում կայացած ՄԱԿ-ի վիճակագրական հանձնաժողովի 40-րդ նստաշրջանում ընդունվել որպես համընդհանուր ստանդարտ:

Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ԱՀՀ 1993 մեթոդաբանության ներդրման աշխատանքները շատ երկրներում (հատկապես Արևելյան Եվրոպայի, ԱՊՀ և այլն) դեռևս չեն ավարտվել, ԱՀՀ 2008-ի ներդրման գործընթացը ներառում է նաև ԱՀՀ 1993-ի առանձին բաղադրիչների ներդրման աշխատանքների ավարտ: Դրանք են՝ ծախսեր-թողարկում աղյուսակները, ակտիվների և պարտավորությունների հաշվեկշիռը, ֆինանսական հաշիվը, ինչպես նաև որոշ բաղադրիչների մասով այն մեթոդաբանական զարգացումներն ու բարելավումները, որոնք տեղի են ունեցել ԱՀՀ 1993-ի ընդունումից հետո:

Սույն հրապարակման շրջանակներում հնարավոր չէ մանրամասն անդրադառնալ ԱՀՀ 2008-ով նախատեսված բոլոր փոփոխություններին: Այդ իսկ պատճառով սույնով ներկայացված են առավել էական փոփոխությունները, որոնք հանգեցնում են ՀՆԱ-ի ծավալի, կառուցվածքի և իրական աճի, ինչպես նաև ԱՀՀ-ի հիմնական ցուցանիշների փոփոխությանը:

Այդ փոփոխություններից մեկը վերաբերում է **գիտական հետազոտությունների և մշակումների** հետ կապված ծախսերին, որոնք, ըստ ԱՀՀ 2008-ի, դասվում են որպես հիմնական կապիտալի կուտակման ծախսեր՝ ԱՀՀ 1993-ով որպես միջանկյալ սպառման ծախսեր դասվելու փոխարեն: Սույն փոփոխությունը հանգեցրել է ինչպես ՀՆԱ-ի ծավալի, այնպես էլ կառուցվածքի ու իրական աճի փոփոխությանը:

Սյուս կարևոր փոփոխությունն առնչվում է **սպառագինության ծախսերին** (հրասայլերի, ինքնաթիռների, նավերի և երկարաժամկետ օգտագործման ռազմական այլ օբյեկտների ձեռքբերման ծախսերին), որոնք, համաձայն ԱՀՀ 1993-ի, դիտվում էին որպես պետական կառավարման հատվածի միջանկյալ սպառման ծախսեր, իսկ ըստ ԱՀՀ 2008-ի, դիտարկվում են որպես հիմնական կապիտալի կուտակման ծախսեր: Սույն փոփոխությունը չի հանգեցրել արտադրական ՀՆԱ-ի ծավալի, կառուցվածքի փոփոխության, բայց, քանի որ թողարկման և միջանկյալ սպառման ծավալների մշտական գներով (համադրելի) գնահատման դեֆլատորները տարբեր են, այն հանգեցրել է ՀՆԱ-ի ֆիզիկական ծավալի ինդեքսի փոփոխության: Փոփոխություն է կրել

նան ՀՆԱ-ի օգտագործման կառուցվածքում վերջնական սպառման և կուտակման միջև հարաբերակցությունը:

Հաջորդ փոփոխությունը վերաբերում է **Կենտրոնական բանկի (ԿԲ) գործառույթներից բխող գործառնություններն** ազգային հաշիվներում առավել ճիշտ արտացոլելու մեթոդաբանական մոտեցումների հետ կապված բարելավումներին: Եթե ԱՀՀ 1993-ով առաջարկվում էր ԿԲ-ն դիտարկել որպես առևտրային բանկ, ապա ԱՀՀ 2008-ը ներկայացնում է ԿԲ-ի գործունեությունը նոր մեկնաբանությամբ՝ տարանջատելով ԿԲ-ի գործառույթները (դրամային կարգավորում, ֆինանսական կազմակերպությունների նկատմամբ վերահսկողություն, ֆինանսական միջնորդություն) շուկայականի և ոչ շուկայականի, նախատեսում է դիտարկել դրանք առանձին-առանձին և արտացոլել ազգային հաշիվների համապատասխան բաղադրիչներում:

Մակրոտնտեսական կազավորման գործառույթներ իրականացնող վարչությունների թողարկումը, որը ներառում է գների կայունության ապահովումը, դրամաշրջանառության, փոխարժեքի, արտարժույթային պահուստների կուտակման և բաշխման կարգավորումն, ըստ ԱՀՀ 2008-ի, պետք է գնահատել որպես ընթացիկ ծախսերի հանրագումար (ոչ շուկայական գործառույթներ):

ԿԲ թողարկման մյուս մասը վերաբերում է իր կողմից առևտրային բանկերին, ինչպես նաև տնտեսության այլ ինստիտուցիոնալ միավորներին մատուցած ֆինանսական ծառայություններին, որոնք պետք է գնահատվեն շուկայական գներով: ԿԲ-ի կողմից մատուցած ծառայությունների օգտագործման մասում մակրոտնտեսական կազավորման գործառույթների թողարկումը դիտարկվում է որպես պետական կառավարման հատվածի վերջնական սպառում, իսկ մյուս մասը՝ ֆինանսական միջնորդության ծառայությունների մատուցման մասով, որպես ֆինանսական կազմակերպությունների, ոչ ֆինանսական կազմակերպությունների և պետական կառավարման հատվածի միջանկյալ սպառում:

ԿԲ-ի ոչ շուկայական թողարկումը գրանցվում է տնօրինվող եկամտի օգտագործման մասում որպես պետական կառավարման հատվածի վերջնական սպառում, սակայն իրականում, պետական կառավարման մարմինները այդպիսի ծախսեր չեն իրականացնում: Այդ պատճառով թողարկման այդ ծավալը գրանցվում է որպես ընթացիկ տրանսֆերտ (խառը տրանսֆերտներ) ԿԲ-ից պետական կառավարման մարմիններին, որի հաշվին էլ պետք է ֆինանսավորվի պետության կողմից ԿԲ-ի ոչ շուկայական ծառայությունների գնումները:

Գործնականում, շատ դեպքերում, դժվար է տարանջատել ԿԲ-ի շուկայական և ոչ շուկայական թողարկումները: Նման դեպքերում ԿԲ-ի թողարկումը գնահատվում է

որպես ընթացիկ ծախսերի հանրագումար (ոչ շուկայական թողարկում), այսինքն՝ միջանկյալ սպառման, աշխատողների աշխատանքի վարձատրության, հիմնական կապիտալի սպառման և արտադրության գուտ հարկերի (հանած սուբսիդիաներ) հանրագումար:

ԱՀՀ 2008-ը նախատեսում է նաև **ֆինանսական միջնորդության անուղղակիորեն չափվող ծառայությունների (ՖՄԱՉԾ)** ծավալի հաշվարկման մեթոդաբանության բարելավում: Եթե ԱՀՀ 1993-ով ՖՄԱՉԾ-ի թողարկումն իրենից ներկայացնում էր ֆինանսական կազմակերպությունների կողմից ֆինանսական ռեսուրսների ներգրավման և տրամադրման դիմաց վճարված և ստացված տոկոսավճարների տարբերություն, ապա ԱՀՀ 2008-ով այն հաշվարկվում է միայն ավանդների և վարկերի հետ իրականացված գործառնությունների մասով՝ հիմնվելով բազային տոկոսադրույքի վրա: Բացի այդ, ըստ ԱՀՀ 2008-ի ՖՄԱՉԾ-ն բաշխվում է միջանկյալ սպառման, վերջնական սպառման և արտահանման բաղադրիչների միջև (ԱՀՀ 1993-ով այն ամբողջությամբ միջանկյալ սպառման բաղադրիչ էր):

Մեթոդաբանական մի շարք փոփոխություններ են իրականացվել նաև կապված **արտաքին տնտեսական գործառնությունների հետ**՝ ազգային հաշիվներում համաշխարհայնացման (գլոբալիզացիայի) գործընթացներն առավել ճշգրիտ արտացոլման նպատակով: Այդ փոփոխությունները վերաբերում են այնպիսի գործառնություններին, ինչպիսիք են վերամշակման նպատակով ապրանքների արտահանումն ու ներմուծումը, արտերկրում ապրանքների վերավաճառքը, ժամանակավոր ոչ ռեզիդենտ զբաղվածների կողմից դեպի իրենց երկիր «անձնական տրանսաֆերտները» և այլն: Այս փոփոխությունները ներդաշնակեցված են Վճարային հաշվեկշռի ձեռնարկի 6-րդ խմբագրության (ԱՄՀ, 2008) հետ:

ԱՀՀ 2008-ով նախատեսված բոլոր փոփոխությունները գետեղված են ԱՀՀ 2008 ձեռնարկի Հավելված 3-ում (տե՛ս ՀՀ ՎԿ պաշտոնական կայքէջ՝ <http://www.armstat.am/file/doc/99475843.pdf>):

The introduction of the System of National Accounts 2008 (2008 SNA) in Armenia's National accounts

Since 2014, the Statistical Committee of the RA in National Accounts Statistics of Armenia is implementing works connected with the transition from the "System of National Accounts 1993" to the "System of National Accounts 2008"¹ (2008 SNA) and starting from 2015 the national accounts indicators of Armenia are calculated and published according to 2008 SNA. Data on national accounts of Armenia according to 2008 SNA are available from 2012.

System of National Accounts (SNA) is a comprehensive, interconnected and flexible set of macroeconomic indicators used in policy making, analysis and research. The National accounts' indicators (GDP, GNI, consumption, savings, etc.) are important measures that are used by policy makers to plan and evaluate the implementation of their policy, and by international organizations to compare the economic development among countries.

The 2008 SNA is an updated version of the 1993 SNA. It is the fifth version of the SNA, the first of which was published over fifty years ago. At its thirty-third session in 2003, the UN Statistical Commission requested that the 1993 SNA should be updated to bring the national accounting framework into line with the needs of data users. The background was that the economic environment in many countries had evolved significantly since the early 1990s when the 1993 SNA had been developed and, in addition, methodological research over the past decade or so had resulted in improved methods of measuring some of the more difficult components of the accounts. One of the crucial factors for SNA developments was ensuring its consistency with related manuals, such as those on the balance of payments, on government finance statistics and on monetary and financial statistics.

In accordance with the mandate from the UN Statistical Commission, the 2008 SNA does not contain fundamental or comprehensive changes that would impede a smooth transition from implementation of the earlier version SNA to the new version.

The 2008 SNA was prepared and published under the auspices of five international organizations: the Statistical Office of the European Communities (Eurostat), the International Monetary Fund (IMF), the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD), the United Nations Statistics Division (UNSD) and regional commissions of the United Nations Secretariat and the World Bank, and it was adopted by the United Nations Statistical Commission at its fortieth session on February 2009 in New York as international standard.

Taking into consideration that the implementation of 1993 SNA methodology for many

¹*It supposes also introduction of SNA 2008 in accordance with format of European system of accounts 2010 (ESA 2010).*

countries (especially in Eastern Europe, CIS, etc.) have not yet been completed, the SNA 2008 implementation process includes also the completion of the implementation of the SNA 1993's for certain components. These are Input - Output tables, balance of assets and liabilities, financial accounts, as well as some of the components of the methodological developments and improvements that have taken place after the adoption of 1993 SNA.

Within this publication it is not possible to reflect all the changes provided in the 2008 SNA. For this reason here are presented the more significant changes which lead to the changes of GDP volume, real growth and structure, as well as the SNA's main indicators.

One of these changes is related to **research and development expenses**, which, according to SNA 2008, are considered as the expenditures of fixed capital formation, instead of intermediate consumption expenditure defined in 1993 SNA. This change leads to the changes of the volume, structure and real growth of GDP.

Another important change relates to **military expenditures** (tanks, airplanes, ships and costs of acquisition of other military facilities for long-term use), which were regarded as intermediate consumption expenditures of the government according to 1993 SNA, but according to 2008 SNA, they are considered as the fixed capital formation expenditures. This amendment did not result to changes of GDP volume and structure by production approach, but because of the differences of deflators to estimate output and intermediate consumption volumes at constant (comparable) prices, the volume index of GDP was changed. The changes also took place in the ratios of the final consumption and capital formation in GDP structure by use side.

Next change refers to the methodological approaches associated with improvements to reflect in the national accounts more accurately the **operations of the Central Bank (CB)** resulting from its functions. If the 1993 SNA offered to treat the CB as a commercial bank, then 2008 SNA presented the CB functions in new interpretation separating the CB functions (monetary regulation, supervision of financial institutions, financial intermediation) in market and non-market, and intended to consider them separately and reflect in the national accounts.

Output of departments of macroeconomic regulation, which includes price stability, monetary circulation, exchange rate, the settlement of foreign exchange reserves accumulation and distribution, according to 2008 SNA, are considered as the sum of current expenditure (non-market functions).

Another part of CB output concerns to providing financial services to commercial banks, as well as other institutional units, which is valued at market prices. In the use side of services provided by the CB, the output of macroeconomic regulation services should be viewed as final consumption of general government, while the other part of the financial intermediation services, as intermediate consumption of financial, non-financial and general government

institutions.

The non-market output of CB should be registered in the use side of disposable income as final consumption of general government, but, in reality, the general government bodies are not administered such expense. This volume of output should be recorded as current transfers (mixed transfers) from CB to the general government and at the expenses of which should be financed central bank's non-market purchases by government. In many cases, it is difficult to separate the CB market and non-market outputs. In such cases the CB output should be assessed as sum of costs (non-market); intermediate consumption, compensation of employees, consumption of fixed capital and net taxes on production (less subsidies).

SNA 2008 intends to improve the methodology for calculation the volume of **financial intermediation services indirectly measured (FISIM)**. If in the SNA 1993 the output of FISIM was presented as difference between the interests received and paid on that financial institutions providing and attracting financial resources, then by the SNA 2008 it is calculated only with the operations for deposits and loans on the bases of reference rate. Also it is foreseen the distribution of the FISIM between the consumers: intermediate consumption, final consumption and exports (by SNA 1993 it was completely the intermediate consumption component).

A number of methodological changes are implemented in the **external economic transactions** associated with the more accurate reflection in the national accounts the processes of globalization. These changes were related to operations, such as exports and imports goods for processing abroad or for resale, "private transfers" of temporary employed non-residents to their country and etc. These changes were harmonized with the Balance of Payments manual, 6th edition (IMF, 2008).

All changes foreseen 2008 SNA are placed in Annex 3 of the 2008 SNS' manual (see official website of Armstat RA <http://www.armstat.am/file/doc/99475843.pdf>).